

Tadej Bajd

Anton Vratuša 1915 – 2017

POVZETEK

Človek le redko spozna vse oblike sreče, Anton Vratuša je sigurno poznal vse oblike sreče. Izjemno deloven človek, kot je on, zapusti za seboj veliko materiala, zato tudi težko napišem kaj novega in izvirnega, saj je že precej napisanega o njem. Dotaknilo se me je, kako je vedno govoril o Prekmurju, še posebej o Goričkem. Čeprav mi je omenil, da ga še čaka veliko nalog, se teh ne bo mogel več lotiti. Me pa tolaži dejstvo, da bo z mano v mislih vedno, ko bom slišal glasbeno delo Marš na Drino, v izvedbi dunajskih filharmonikov in pod taktirko slovitega Herberta von Karajana, saj je ravno to glasbeno delo, še posebej bilo ljubo akademiku Antonu Vratuši.

Ključne besede: Anton Vratuša, SAZU, stoletnica Antona Vratuše.

1. Uvod

Med vsemi srečanji z akademikom Vratušo mi je v najlepšem spominu ostalo sobotno popoldne, ko sva s soprogo na kosilo povabila akademika Antona Vratušo in akademika Dušana Moravca. Pobuda za povabilo je prišla od moje soproge. Ona je namreč pripravila kosilo na Babni gori v hiši svijega pokojnega očeta Jožeta Tirana, režiserja in igralca v partizanskem gledališču in kasneje ustanovitelja Mestnega gledališča v Ljubljani.

Povabilo na kosilo je imelo spominski pomen, saj so ti trije možje v najtežjih trenutkih slovenskega naroda kar dvakrat prišli skupaj. Najprej so se srečali v legendarnem slavističnem seminarju, v katerem se je rodila misel o organiziranem odporu še pred ustanovitvijo Osvobodilne fronte. Oba akademika sta se spominjala tega prvega srečanja, ko je bil Dušan Moravec še bruc, Anton Vratuša pa že doktor znanosti. Študenti so se organizirali v skupine, s ciljem da bi razoroževali okupatorjeve vojake. Dušan Moravec je bil v Vratuševi skupini, ki je na božični večer leta 1941 uspešno razorožila italijanskega vojaka. Najpomembnejše v tej zgodbi pa je to, da sta bila pri tem podvigu Vratuša in Moravec neoborožena in sta prestrašenemu italijanskemu vojaku med rebra potisnila zgolj iztegnjen kazalec.

Kasneje je vse tri doletela ista usoda v koncentracijskem taborišču Gonars. Jože Tiran in Dušan Moravec sta organizirala umetniške dogodke z recitacijami in petjem, medtem ko je Anton Vratuša tegobe taboriščnega vsakdana premagoval predvsem z vztrajnim študijem jezikov. Tujih jezikov se je učil po sodobni Langenscheidt metodi, hkrati pa se pogovarjal s sojetniki, pripadniki narodov, katerih jezika se je učil. Njegov marljiv in vztrajen način študija jezika je ostal dobro v spominu Jožetu Tiranu, ki je akademika Vratušo pogosto dajal za vzor svoji hčerki.

Naše kosilo na Babni gori se je razvleklo čez celo sobotno popoldne in seveda nam je največ pripovedoval akademik Vratuša, ki se je tedaj ravno vrnil s slovesnosti ob 70. obletnici zavezniške invazije v Normandiji. Iz slavističnega seminarja in Gonarsa smo mu sledili v koncentracijsko taborišče na Rabu in

potem hodili z Rabsko brigado na Mašun. Povedal nam je tudi, da bodo tam v čast tej mednarodni partizanski brigadi postavili spomenik. Potem smo se kar dvakrat v mislih sprehodili čez polhograjsko hribovje, v katerem leži Babna gora. Prvič, ko je bil Anton Vratuša poslan v Italijo, da poišče zvezo z italijanskim odporiškim gibanjem, in drugič, ko se je vračal po podpis partizanskega funkcionarja.

Nemogoče si je zamišljati, da bi dolgo poletno popoldne lahko minilo brez pripovedi o njegovem Prekmurju. S posebno ljubeznijo je pripovedoval o Vrtu spominov, ki ga je urejal njegov prijatelj profesor Vanek Šiftar. Opisoval je tudi bogato znanstveno in kulturno dejavnost Ustanove dr. Šiftarjeve fundacije in svoje aktivno spremljanje delovanja Krajinskega parka Goričko.

O akademiku Vratuši je precej napisanega in težko je povedati kaj novega in izvirnega. Vsekakor pa nam bo vsem ostalo v spominu leto 2015, leto njegove stoletnice. Malo je ljudi, ki dosežejo stoti rojstni dan in še manj je stoletnikov, ki so pri tej starosti ohranili takšno intelektualno moč kot akademik Anton Vratuša. Zato ni nič čudnega, da smo njegovo stoletnico večkrat proslavili v raznih krajih in na različnih ustanovah. Posebej prijetna je bila slovesnost na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, ki smo jo pripravili skupaj z Ustanovo dr. Šiftarjeve fundacije in Pomursko akademsko znanstveno unijo. Obveznim nagovorom predsednika SAZU, akademika Cirila Zlobca, profesorice Etelke Korpič Horvat in Mirka Munde sta sledila odlična nastopa Vlada Kreslina in Evgena Carja. Slovesnost je spremljala tudi razstava o življenju in delu akademika Antona Vratuše, ki jo je pripravil mag. Franc Kuzmič. Posebej prijetno pa je bilo druženje, ki je sledilo začetnemu bolj formalnemu delu slovesnosti. Posebno prisrčnost pa so slovesnemu dogodku dodali številni Vratuševi prijatelji iz Prekmurja.

Veseli me, da je Slovenska akademija znanosti in umetnosti sodelovala tudi pri zasnovi monografije o Vratušovih jezikoslovnih, literarnozgodovinskih in leposlovnih spisih iz njegovega zgodnjega obdobja. Veseli me, ne samo zato, ker je akademik Vratuša sam cenil to svoje ustvarjalno obdobje bolj

kot vsa ostala obdobja svojega bogatega življenja, ampak tudi zato, ker sem prepričan, da bo gradivo, skrbno zbrano v tej zajetni knjigi, predstavljalo zanimiv študij mlajšim slavistom.

Kmalu po praznovanju stoletnice me je akademik Vratuša obiskal na Akademiji. Spremljal ga je direktor Mednarodnega centra za podjetja v javni lasti dr. Anada Asthane. Prinesla sta mi memorandum, v katerem je bilo opisano delovanje Centra, predvsem pa težave, s katerimi se je Center tedaj spopadal. Nekaj dni po tem je Slovensko akademijo znanosti in umetnosti obiskal Predsednik vlade dr. Miro Cerar. Predsedniku smo najprej podrobno predstavili delo na Akademiji, na koncu pa smo ga seznanili tudi z vsebino memoranduma. Spomnili smo ga, da ima od medvladnih in mednarodnih organizacij edino Mednarodni center za podjetja v javni lasti sedež v Sloveniji. Mednarodni center deluje kot vozlišče, ki združuje znanje iz različnih koncev sveta in je hkrati omrežje, ki lahko zagotovi pomembno podporo internacionalizaciji nacionalnih gospodarstev. Premier je razumel pomembnost področja in obljubil, da bo vlada vzpostavila dialog z Mednarodnim centrom. Kmalu zatem mi je dr. Asthane poslal prijazno sporočilo, v katerem je zatrdil, da že dolgo ni nihče za Mednarodni center naredil toliko kot Akademija.

Letos zgodaj spomladi sem akademiku Antonu Vratuši poslal čestitko za njegov častitljivi 102. rojstni dan. Kmalu zatem sem prejel pismo, napisano z drobno, skrbno pisavo. V pismu se je zahvalil za čestitke in prijateljske besede. Napisal je tudi: »Upam, da mi bo dano, da še naprej ustvarjam, saj je zdravje še kar v redu in naloge se kar vrstijo«.

Izjemna delavnost je bila značilna za celotno življenje akademika Vratuše, od tedaj ko je študiral v sobi, ki jo je osvetljevala cestna svetilka, do zadnjih dni, ko je bil še vedno delaven v okviru Šiftarjeve fundacije, Mednarodnega centra in Akademije. Polnih 49 let je bil član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Na komemoracijski slovesnosti na Akademiji sem od ene izmed udeleženk izvedel, da je bilo priljubljeno Vratuševo glasbeno delo Marš na Drino v izvedbi dunajskih filharmonikov in pod taktirko slovitega Herberta von Karajana. Ta odlični marš je že od nekdaj všeč tudi meni. Kadar ga poslušam sedaj, se vselej spomnim na cenjenega akademika Antona Vratušo.

Akademik Vratuša mi bo ostal v spominu kot srečen človek. Tisti, ki se ukvarjajo s srečo z znanstvene plati, govorijo o treh oblikah sreče. Najprej je sreča, ko se veseliš radosti, ki jih prinaša vsakdan. Sledi sreča, ki jo dajeta smoter in smisel življenja in nazadnje sreča, ki jo prinaša uspeh. Marsikdo ne uspe doseči nobene od teh sreč, nekateri samo eno. Akademik Vratuša pa je v svojem dolgem življenju spoznal vse tri oblike sreče.